Т. 1, № 1, 2019

ДИЗАЙН

УДК 73.01/.09:7.013

В. Д. Гоголь

ІНТУЇТИВНЕ І РАЦІОНАЛЬНЕ В ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКА

Львівська національна академія мистецтв

© *Гоголь В. Д., 2019*

https://doi.org/

У статті розглянуто досвід осмислення єдності інтуїтивного і наукового підходів у творчості художника. Вирішення цієї проблеми пов'язане з фундаментальними питаннями методології процесу виконання твору мистецтва. У процесі створення скульптури (пам'ятника) необхідно вписати пластику в сформоване навколишнє середовище, визначити її масштаб, стиль, обрахувати конструктивну основу тощо. Використання цих складових є необхідною умовою створення досконалого, гармонійного твору.

Ключові слова: творчість, інтуїція, раціоналізм, гармонія, досконалість.

Постановка проблеми

Художня творчість є важливим феноменом людського буття. Зазвичай сам процес творення є інтуїтивним, емоційним, але і в ньому присутній елемент раціонального. Вміння скористатися раціональним, науковим методом є запорукою успіху в галузі мистецтва, де його роль є особливо цінною, хоча і протилежною до інтуїтивного. Проте взаємодія обох складових творчого процесу цілком можлива. Дуалізм цих двох векторів творення відкриває ширші можливості, веде до досконалості, гармонії. Їх поєднання у процедурі виконання твору мистецтва закладене у внутрішньому потенціалі митця. Хтось віддає перевагу інтуїції, а хтось – логічному началу. Інші – намагаються зрівноважити їхню роль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання синтезу інтуїтивного і раціонального у творчому процесі хвилює людей з давніх часів. Ця проблема є об'єктивно актуальною і сьогодні, оскільки існує незалежно від нашої свідомості і виражається в будові всього сущого, починаючи з Всесвіту і закінчуючи мікросвітом, як писав Птолемей (Лебедев, 1980а, с. 36). Проблему дуалізму духовного і раціонального у творчості почали розглядати ще з античних часів. Ще Піфагор вважав що світ є певним пропорціональним цілим, підпорядкованим закону гармонійного ділення. За Арістотелем "*В людини немає нічого божественного і блаженного, крім одного і достойного до себе відношення, а саме, духу і розуму. Тільки це в людини безмежне і тільки це божественне*" (Лебедев, 1980б, с. 405). Данте вказував два шляхи руху до досконалості – шлях духовний і раціональний, перший відкритий завдяки "*духу*", а другий завдяки "*розуму*". І цим напрямкам потрібний двосторонній рух (Горфункель, 1980, с. 192). На раціональній стороні буття наголошував св. Августин. На його думку, краса заснована на гармонії і пропорції порядку та чисел. За св. Августином число є основою краси, яку ми сприймаємо засобами слуху і зору. Єдність раціонального і творчого (інтуїтивного) охоплює все життя людини і всю природу чисел, вона є синтезом раціонального і творчого, вони є основою творення, нових пошуків, світотворення, світогляду (Святий Августин, 1999, с. 194). За М. Кузанським інтелектуальне

бачення або інтелектуальна інтуїція, як і невидима істина є предметом розуму "*Тому сприяння світу на 3 частини, що одне є це, друге – інше, а так що одно є все і все є одно*" (Н. Кузанский, 1937, с. 46). Наведені цитати доводять, що взаємодія інтуїтивного та раціональних методів визначає головний напрямок розвитку, міждисциплінарних досліджень, пошуку гармонії та взаємозв'язку між сферами творчості та точних знань. Саме такий шлях веде до досконалості та злагодженості.

Мета цього дослідження – ознайомити ширше коло читачів із проблемою поєднанням інтуїтивного і раціонального в творчому процесі. І з сучасними поглядами на питання розумного поєднання чуттєвого і раціонального в ділянці образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження

Важливість філософсько-естетичного (інтуїтивного) та наукового (раціонального) підходів до мистецтва очевидні, оскільки тільки так ставляться і вирішуються фундаментальні питання сутності мистецтва, найбільш загальні закони його розвитку та методології його вивчення. Питання співвідношення духовного і раціонального зорієнтовано на ідею гармонії. Найповніше ідея гармонії виражається в людині – найвеличнішому творінні Бога, єдиному за своєю природою, що володіє відчуттями та мисленням, інтуїцією і розумом.

Вміння скористатися раціональними (математичними) методами є запорукою успіху в будь-якій галузі мистецтва. Але використання таких методів є доволі непростим, оскільки пов'язане з віддаленістю мистецтва від раціональних за характером знань і способів мислення і, однак, їх взаємодія можлива.

Надмірна раціоналізація вихолощує та збіднює мистецтво. Продемонструємо це на прикладі. Так Г. Скобелєв та В. Берман в публікації "Математика допомагає малювати" доводять, що за допомогою певних формул можна закодувати зображення різних предметів чи живих істот (Скобелєв та Берман, 1970, с. 121–123).

Чи можна навчитися малювати, не маючи уроджених здібностей? З погляду математиків це цілком ймовірно. Проте згадані автори зауважують, що йдеться, безперечно, не про великі твори мистецтва, а лише про малювання нескладних фігур, які можна передати за допомогою графіків та елементарних функцій. Але кожну елементарну функцію можна передати не тільки за допомогою графіка, а й у вигляді рівняння. Тобто графічну інформацію можна перекласти мовою формул. За допомогою певної сукупності рівнянь, якщо було б необхідно, можливо відтворити контур певного зображення. Для цього досить вибрати координатну площину і в певному масштабі накреслити графіки кожного з рівнянь сукупності. Необов'язково бачити, пам'ятати вихідну фігуру, але вміти за даними формулами будувати графіки. Автори демонструють свою думку за допомогою малюнку "Миша" (рис. 1).

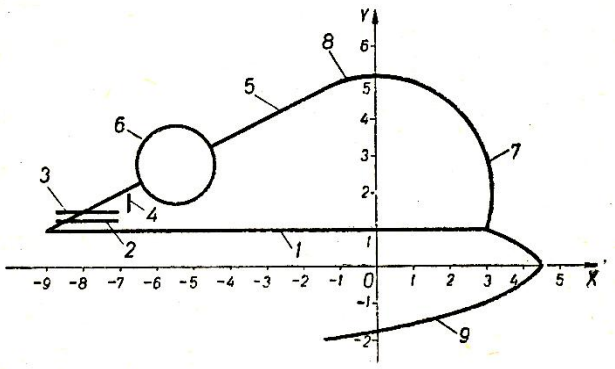

Рис. 1. "Миша" (за Г. Скобелєвим та В. Берманом)

Цей схематичний малюнок отримано в результаті побудови графіків наведеної сукупності рівнянь (цифри на малюнку вказують номери відповідних рівнянь):

1. $y = 1$, де $-9 \le x \le 3$.

2. $y = \frac{1}{14}1$, де $-\frac{3}{84}8 \le x \le -7$.

3. $y = \frac{1}{12}$, де $-\frac{3}{84} \le x \le -7$.

4. $x = -\frac{3}{64}$, де $-\frac{1}{12} \le y \le 2$.

5. $y = \frac{1}{2}x + \frac{1}{52}$, де $-9 \le x \le -\frac{1}{62}$, $-\frac{1}{12} \le x \le -2$.

6. $(y - \frac{3}{24})^2 + (x + \frac{1}{52})^2 = \frac{5}{4}$.

7. $(y - 2)^2 + x^2 = 9$, де $0 \le x \le 3$, $1 \le y \le 5$.

8. $y = -\frac{1}{8}x^2 + 5$, де $-2 \le x \le 0$.

9. $x = -\frac{3}{2}y^2 + \frac{1}{42}$, де $-2 \le y \le 1$.

Продемонстрований спосіб виконання малюнків за допомогою графіків елементарних функцій називають математичним малюванням. Можливості його практичного застосування у творчому процесі є істотно обмеженими. Та й самі автори вважають таке малювання корисним лише для засвоєння елементарних функцій. Без творчого інтуїтивного начала запропонований спосіб малювання є скупим, неемоційним і не надто результативним. Проте цей приклад унаочнює потребу поєднання інтуїтивного і раціонального начал у творчому процесі.

Але надія втнятково на інтуїцію також не завжди виручає митця, особливо в масштабних проектах. Тоді на допомогу приходять геометрія, математика, перспектива, логістика творчого процесу. Дуже важливо знайти гармонійну точку поєднання згаданих двох складових творчого процесу (гармонійну пропорцію).

На думку М. Габреля: "*взаємодія творчих та раціональних методів сьогодні визначає головний напрямок розвитку, міждисциплінарних досліджень, пошуку гармонії, та взаємозв'язку між сферами творчості та точних знань*" (Габрель, ред., 2007, с. 4–5). Проблема взаємодії таланту і розуму в процесі творення є визначальною. Цю взаємодію покладено в основу цілісності Універсуму.

Співвідношення між гуманітарними і точними аспектами у творчому процесі повинно корелюватися з гармонійними числовими співвідношеннями (пропорціями). Тут не важливо, якому з аспектів автор надає перевагу, важливо, щоб вони пересікалися в умовній точці "золотого перетину".

Коли твір мистецтва аналізують науковими методами, виникає нова якість мистецтвознавства. Якщо дослідник виявляє логіку композиційної побудови цього твору, далеко не завжди вдається пояснити, чи автор справді користувався логікою, чи дійшов результату інтуїтивно. Для прикладу, Ф. В. Ковальов проаналізував та наглядно продемонстрував використання пропорції "золотого перетину" в побудові зображення на плиті Нармера (рис. 2) (Ковалев, 1989, с. 25).

Прямокутник золотого січення – вихідна форма плити Нармера. Плиту поділено на пояси, також витримані в пропорціях золотого січення. Висота фігури фараона – від верхнього до нижнього поясу – дорівнює 62 частинам висоти плити. Нижня частина плити, від поясу до її краю, дорівнює 24 частинам, а верхня, від верхнього поясу до верхнього краю, – 14 частинам. Отже, тут присутня чиста логіка використання пропорції "золотого перетину". Тут очевидно, що автор роботи дійшов до цього результату не інтуїтивно, а використовуючи раціональний досвід пропорціювання.

Немає сумніву, що у практиці образотворчого мистецтва, зокрема в скульптурі, мистецький твір піддають аналізу (концепція, схема, масштаб, пропорції тощо) у процесі його виконання. Саме так автори шукають і використовують нові формотворчі ідеї.

Коли автор вирішує формат нового твору, то вже вступає в область (галузь) науки. Проте раціоналізація творчого процесу художника не є суто механічним процесом, у ньому наявне естетичне начало. Загалом всі питання з області раціонального спрямовані на естетизацію твору, хоча математизація творчого процесу має межі свого застосування.

Рис. 2. Золоті пропорції в лінійній побудові зображення на плиті фараона Нармера (3 тис. до н.е.) (за Ф. Ковальовим)

З іншого боку є широкі області художньої творчості, в межах яких мистецьке вирішення відбувається суто інтуїтивно. О. Роден зауважував, що кожний шедевр несе в собі щось таємниче, що в ньому є завжди щось таке, що заставляє відчувати легке запаморочення. Ф. В. Мігдал пише: "В природі людини закладено стремління до таємничого і незвичного так само, як і стремління до практичного" (Мигдал, 1979, с. 5).

Досвід творчої роботи з ліпкою, композицією, роботою з матеріалом переконливо показує, що знання з області "раціо" (математики, геометрії, фізики, анатомії, психології, технології, матеріалознавства необхідні в творчому процесі. Але є ще й третя важлива складова цього процесу – навики.

Інтуїція, логіка та практичні навики є найбільшими цінностями за своєю природою речей. Їх використання є ключем досконалості, гармонії. Гармонію трактують як поєднання, злагодженість, взаємну відповідність якостей (предметів, явищ, частин цілого). Вона є основою простоти і порядку. Гармонія закладена в будові самої людини, де присутні співмірність, пропорції, співвідношення, а дуалізм інтуїтивного і раціонального закладено в роботі лівої і правої півкуль мозку.

В образотворчому мистецтві наука "раціо" допомагає не лише творити свідомо, досягти задуму, але й аналізувати твір, навіть якщо він створений на гребені творчої інтуїції. Теоретичні знання – це основа формотворення, що забезпечує варіативність використання композиційних форм у всіх видах образотворчого мистецтва.

Чи повинен художник творити за законами природи (інтуїтивно), чи підпорядковувати творчість законам логіки? Чи повинна наука втручатися у галузь образотворчого мистецтва? Ці питання є риторичними. У всі часи процвітання мистецтво вступило в союз із наукою. Однак первинною є думка (ідея), оскільки лінія є розвитком точки (крапки), час – розвитком миттєвості, рух – розвитком спокою. Так само і Всесвіт виникає з божественного начала. Зрештою, про це неодноразово згадували художники, мислителі, теоретики і педагоги, роздумуючи над проблемами творення. Вони завжди доходили до висновку, що без науки ("раціо") мистецтво розвиватися і процвітати не може. Так Н. П. Кримов писав: "Кажуть мистецтво не наука, не математика, що творчість це настроєвість, що в мистецтві нічого неможна пояснити – дивіться і

любуйтесь. На мою думку, це не так. Мистецтво пояснюється і дуже логічно, про нього потрібно і можливо знати, воно математичне" (Крымов, 1960, с. 32). Форма, яку неможна проаналізувати, пояснити, ніколи не буде красивою. Художникам не потрібно "боятися" математики, адже вона і зовні, і всередині нас. За вдаваною простотою випадкового сприйняття навколишнього середовища ховається математика.

Коли слухаємо музику, наш мозок займається алгеброю, коли споглядаємо що-небуть наш мозок займається геометрією. Відношення до певного предмету, почуття та емоції у людини не виникнуть, поки мозок не зробить "вимірювання" чи порівняння цього предмету із уже знайомими формами, зберігаючи в пам'яті щось подібне. Як не дивно для митця, але попереду завжди йде математика, а вже пізніше – емоції. Ця робота мозку виконується миттєво, тому ми її не зауважуємо і не усвідомлюємо. Через те нам видається, що чуття, емоції виникають одразу. Тому інтуїтивно, творчо створений твір можна і необхідно аналізувати з метою віднайти "раціо". Отже, основи гармонії закладено в самій людині.

Ще Леонардо да Вінчі відзначав, що лише те знання істинне, яке перевірене математикою, і немає ніякої достовірності там, де неможливо застосувати жодної з математичних наук (Зубов, ред., 1955, с. 115). Вже згадувалося, що науковий підхід до таємниць мистецтва був закладений ще в Давній Греції, де педагоги закликали своїх учнів освоювати мистецтво з допомогою науки.

Сприймаючи суттєво-інтуїтивно оточуючі об'єкти довкілля, людина водночас підсвідомо його/їх "міряє". Через певні зорові деформації ці відчуття можуть призводити до помилок. Але цих помилок можна уникнути, перевіряючи їх істинність шляхом "раціо" – логічного аналізу. Число вносить порядок у світ, а математика та геометрія доповнюють недосконалість наших почуттів. Розумне поєднання чуттєвого і інтуїтивного з раціональним, науковим в ділянці образотворчого мистецтва повинно стати основою для подальшого вдосконалення не лише твору, але і його автора.

Сьогодні сформувався напрям естетичної думки, в основі якого є наукові критерії мистецтва, єдність змісту, ідеї, форми, що розглядаються, як єдине ціле. Проте художник відображає дійсність не механічно. Його духовний, емоційний світ залишає відбиток на тому, як він бачить, чує, розуміє і переживає сприйняте. На створення художнього твору впливає багато чинників – традиції, ментальність, освіта, талант, здібності та майстерність.

Ідеалістичні мистецькі теорії часто перебільшують значення моменту самовираження. Але історичний досвід показує, що єдність інтуїтивного і раціонального це необхідність та закономірність. Духовний і раціональний світ художника – це дві частини єдиного цілого, це дві протилежності, що притягуються.

Викладене вище автор публікації втілює у своїй творчій роботі, досліджуючи інтуїтивно виконаний твір засобами геометричного аналізу. Такий підхід продемонстровано в процесі виконання пластичної композиції, що отримала назву "Дотик до зірок" (рис. 3).

Задум цього твору полягав у об'ємному поєднанні дванадцяти знаків зодіаку. Досконалою формою Всесвіту є куля, тому логічно виник намір зобразити ці дванадцять знаків на поверхні кулі. Проте цей, на перший погляд, простий задум зустрічається з серйозною проблемою поділу поверхні кулі на дванадцять рівних секторів. Виявляється, цією проблемою свого часу займався великий Альбрехт Дюрер, у творчості якого геометрія займала не останнє місце.

Ми знаємо А. Дюрера, насамперед, як великого художника. Але він займався і прикладними проблемами науки й написав два наукові трактати. Один із них – "Чотири книжки про пропорції", а інший – "Посібник з вимірювання" – про побудови за допомогою циркуля та лінійки (Пидоу, 1979, с. 45). Серед іншого А. Дюрер запропонував теоретично точний спосіб побудови правильного п'ятикутника (Пидоу, 1979, с. 71–72). Саме фігура п'ятикутника покладена в основу авторського задуму (рис. 4).

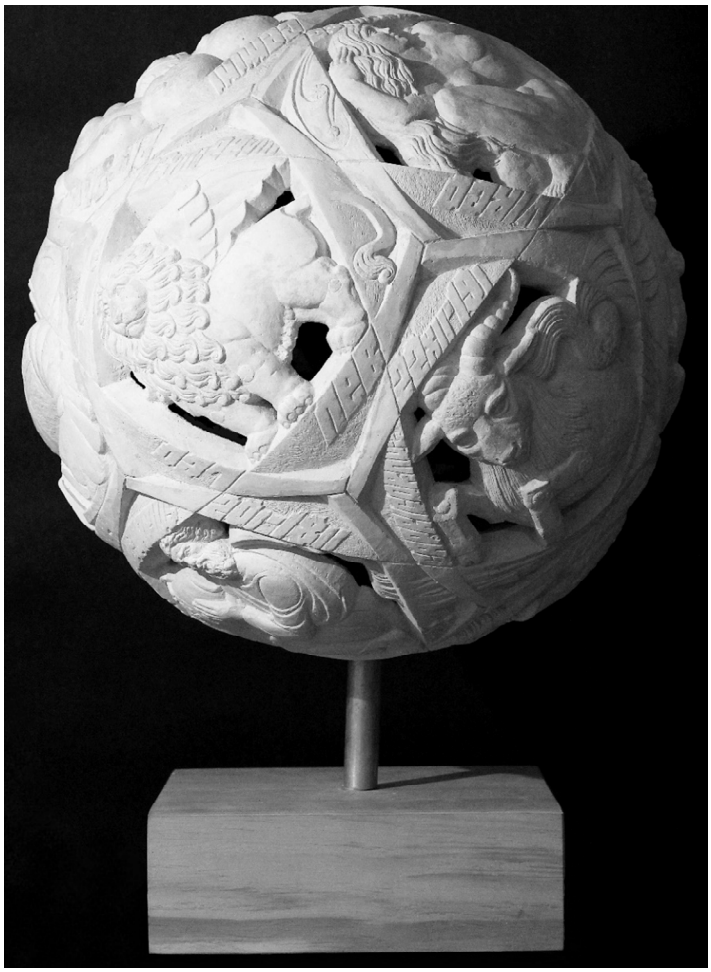

Рис. 3. "Дотик до зірок". Скульп. Василь Гоголь, 2017 р.

Рис. 4. "Водолій", фрагмент композиції "Дотик до зірок". Скульп. Василь Гоголь, 2017 р.

Запропонований А. Дюрером спосіб дозволив автору цієї публікації вирішити проблему поділу поверхні кулі на дванадцять однакових елементів (рис. 5).

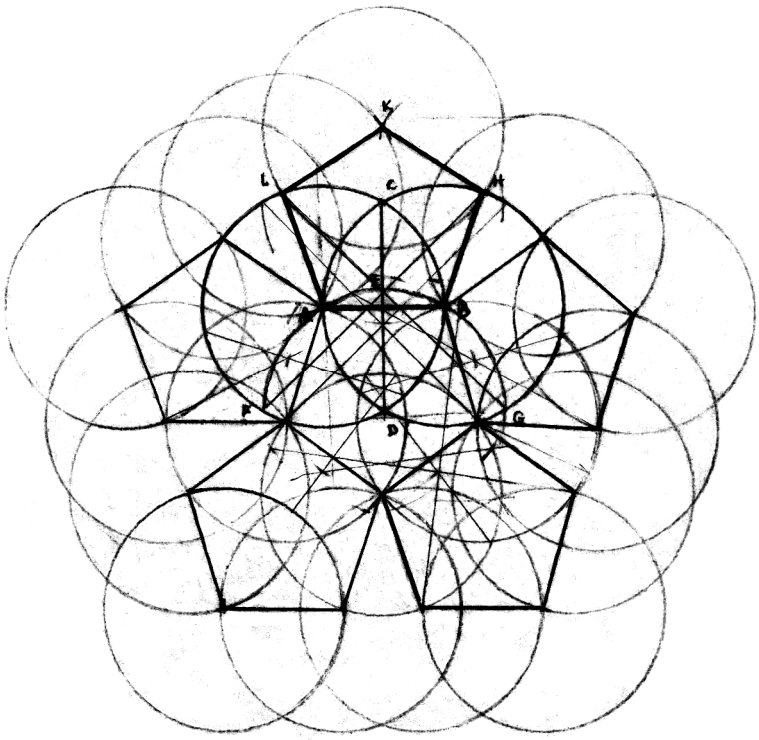

Рис. 5. Схема поділу півкулі на основі правильних п'ятикутників

На цій схемі зображено побудову базового п'ятикутника, який покладено в основу п'ятикутної розетки, яка формує півкулю. На основі двох таких розеток і вибудувано на поверхні кулі композицію з дванадцяти знаків зодіаку.

Базовий п'ятикутник будується за таким алгоритмом:

Нехай AB – фіксований розвід циркуля. Проведем радіусом AB два кола з центром у точці A і B. Точки C і D – точки перетину цих кіл. Тоді AB = AD = BD. Проведем кола з центром у точці D радіусом DA. Це коло проходить через точку B і пересікає відрізок CD в точці E, а коло з центром A і B – у точках F, G. Проведем пряму FE, що пересікає коло з центром B у точці H, і пряму GE, що пертинає коло з центром A в точці I. Точка K перетину кола з центром H і I дає п'яту точку правильного п'ятикутника. Таким поворотом можна поділити кулю на 12 правильних п'ятикутників.

Висновки

Наведені в завершенні побудови відомості слугували лише для уточнення геометричних параметрів ідеї, що виникла в автора спонтанно та інтуїтивно. Художник звичайно не вибудовує якихось пояснювальних теорій чи гіпотез для підтвердження достовірності його твору. Але навиками використання точних наук будь-який художник повинен володіти. Всі знання починаються з відчуттів, завдяки яких ми пізнаємо світ. Проте відчуття, що не основуються на знаннях не можуть претендувати на достовірність, а достовірність є головною ознакою істинності не лише науки, але й мистецтв, як про це писали великі художники.

Бібліографія

Габрель, М., ред., 2007. Шлях до гармонії: Мистецтво + математика. Переклад з англійської Г. Исаєва. Львів: Львівська національна академія мистецтв.

Горфункель, А. Х., 1980. *Философия эпохи возрождения*. Москва: Высшая школа.

Зубов, В. П., ред., 1955. *Леонардо да Винчи. Избранные естественнонаучные произведения*. Москва: Наука.

Ковалев, Ф. В., 1989. *Золотое сечение в живописи*. Київ: Вища школа.

Крымов, Н. П., 1960. *Художник и педагог*. Москва: Искусство.

Кузанский, Н., 1937. *Избранные философские сочинения*. Москва: Соцэкгиз.

Лебедев А. В., 1980а. *Фрагменты ранних греческих философов.* Т. 1. Москва: Наука.

Лебедев А. В., 1980б. *Фрагменты ранних греческих философов.* Т. 2. Москва: Наука.

Мигдал, А. Е., 1979, От загадки до истины. *Химия и жизнь*, 12, с. 3–15.

Пидоу, Д., 1979. *Геометрия и искусство*. Москва: Мир.

Святий Августин, 1999. Сповідь. Переклад з латинки Ю. Мушак. Київ: Основи.

Скобелєв, Г. М. та Берман, В. П., 1970. Математика допомагає малювати. *У світі математики*. Київ: Радянська школа.

References:

Gabrel, M., ed., 2007. The Way to Harmony: Art + Mathematics. Translated from English by G. Isaev. L'viv: L'vivs'ka natsional'na akademiya mystetstv..

Gorfunsel, A. Kh., 1980. Philosophy of the Renaissance. Moskva: Vysshaya shkola.

Zubov, V. P., ed., 1955. Leonardo da Vinci. Selected natural science works. Moskva: Nauka.

Kovalev, F. V., 1989. *Golden Section in Painting*. Kyiv: Vishcha shkola.

Krymov, N. P., 1960. Artist and teacher. Moskva: Iskusstvo.

Kuzanskiy, N., 1937. *Selected Philosophical Works.* Moskva: Sotsekgiz.

Lebedev A. V., 1980a. Lebedev A. V., 1980a. Fragmenty rannikh grecheskikh filosofov. T.1. Moskva: Nauka.

Lebedev A. V., 1980b. Fragmenty rannikh grecheskikh filosofov. T.2. Moskva: Nauka.

Migdal, A. Ye., 1979, From the riddle to the truth. *Khimiya i zhizn',* 12, pp. 3–15.

Pidow, D., 1979. *Geometry and Art*. Moskva: Mir.

Skobelev, G. M. and Berman, V. P., 1970. Mathematics helps to draw. *U sviti matematyky*. Kyiv: Radyans'ka shkola.

V. Gogol
Lviv National Academy of Arts

INTUITIVE AND RATIONAL COMPONENTS IN THE WORK OF THE ARTIST

© Gogol V., 2019

The article examines the experience of understanding the unity of the intuitive and scientific approach in the artist's work. The solution to this problem is connected with the fundamental questions of the methodology of the process of performing the work of art. The unity of intuitive and rational is the key to its harmony. Such a dualistic experience of performing artistic works extends the creative range of the artist, complements it with new spiritual and scientific forms. This approach allows us to consider the creative process by non-traditional methods and supplement the procedure for analyzing and performing the work of art. The ability to use rational, scientific (mostly mathematical) methods is the key to success in any field of art.

The author of the publication analyzes two vectors of the creative process of the artist (sculptor). The first of them – intuitive, spiritual, which involves creating a work mainly on emotions. The intuitive component usually prevails at the stage of creating an outline, sketch etc. The second vector involves the involvement in the process of creating scientific knowledge (technology, anatomy, perspective, proportions and relationships, etc.). This knowledge helps to harmonize the work, build his composition. So in the process of creating a sculpture (a monument) it is necessary to insert model into the formed environment, to determine its scale, style, to calculate the constructive basis). The use of these components is a prerequisite for the creation of a perfect, harmonious work. The importance of emotionally-aesthetic (intuitive) and scientific (rational) approaches to art is evident. Only in this way is it possible to discover and solve the fundamental questions of the essence of art, to comprehend the most general laws of its development and to choose rational methods of study. The question of the unity of the spiritual and the rational is oriented on the idea of harmony. Harmony finds expression in man – the greatest creation of God. Man is the only one in its nature, who has feelings and thinking, intuition and intelligence.

The ability to use rational (mathematical) methods is the key to success in any field of art. But the use of these methods is far from simple, because it relates to the remoteness of art from the rational nature of knowledge and ways of thinking. Nevertheless, their interaction is possible.

Is it possible to teach a person to draw, if he does not have innate abilities? In terms of mathematics, this is quite probable. However, the authors of this opinion note that it is not about large works of art, but only about the drawing of simple figures, which can be transmitted using graphs and elementary functions. Each elementary function can be transmitted not only through the graph, but also in the form of an equation. That is, graphic information can be translated into language of formulas. With a set of equations, if necessary, you can recreate the contour of a particular image. To do this, it's enough to choose a coordinate system and plot the graphs of each of the equations on a certain scale. Optional to see and remember the original figure, to be able to build graphs according to the formulas. The problem of unity of talent and mind is a catalyst in the study of the processes of fundamental laws of interaction between living and inanimate matter and in evolutionary processes. Dualism is the foundation of the Divine Universe (integrity). The correlation between the humanities and scientific aspects must be harmonious. Dante pointed out two ways of moving to perfection: the path is spiritual and rational. The first is discovered through intuition, and the second is due to the mind. These two directions require two-way movement. When the work of art, which is performed using intuition, is analyzed by scientific methods, then aspects of art studies are created. Scientific methods of analysis are valuable in themselves. The procedure for their use in the fine arts, in particular in the sculpture, consists in the fact that intuitively created work is considered from a rational point of view through schemes, scale correlation, technological and constructive calculations, etc. Authors are looking for and using rational ideas for creating new forms. It is important to combine rational knowledge and intuitive feelings. In the fine arts, science (logic) helps to consciously solve creative tasks and analyze the work, even if it is created intuitively.

Theoretical knowledge is the basis of the process of creation. They provide a versatile compositional forms in all types of fine arts. An open question remains whether the artist should obey the laws of nature (intuition), or the laws of logic (science). However, these two vectors of the creative process represent a single whole. The question of whether science should interfere in the field of fine arts is rhetorical. In times of prosperity, art has always entered into an alliance with science.

The primary is the idea, just as the line is the development of a point (point), time – the development of momentum, movement – the development of rest. Also, the universe arises from the divine principle. The moment of self-expression of the artist is based on the unity of spiritual and rational, intuitive and logical. And this fact should be taken as a necessity and a mandatory requirement. Spiritual and rational world are two parts of the whole, two opposites with different symbols that are mutually attracted.

Key words: creativity, intuition, rationalism, harmony, perfection.